

Nešto je trulo u tintari bračkoj

U jednoj kaletici kojom se krati put od Solina prema Portu velika je kuća s velikim vrtom u kojoj iza željeznih vrata stanuje teta Franka. Gledajući turiste kako svaki put zastanu pred njom, sjetim se koliko je i mene dražila pomisao na to što se krije iza tolikih vrata, iza pitara, tiramola, kako li izgleda šufit... S velikom sam znatiželjom gledao teta Frankina sina Ivicu kako u konobi izrađuje makete jedrenjaka i zamišljao da na njima plovim. Teta Frankin muž radio je negdje u Americi. Umro je razmjerno mlad te je ona zarana ostala sama s dvama sinovima. Težak je to bio život, teško se bilo nositi s katkad okrutnim otočkim svijetom, poglavito u ona olovna vremena jer je teta Franka bila desna ruka tadašnjemu župniku, mojemu barbi Petru. Težak je život očvrsnuo tetu Franku čineći je katkad malo manje blagom, no trebalo se nekako obraniti u tome vrtlogu vremena i ljudi. Kad sam kao student u nedoba dolazio sam na Brač, nekad bih se i skrivao od rodbine ne hoteći ovisiti o tuđoj dobroj volji. Ona bi me ipak uvijek ugledala te bi me pozvala na objed i večeru. Tada bi se uz obrok malo otvorila, ispriповjedila koju zgodu iz svojega života na temelju koje sam polako stvarao priču koja je bila potpuna suprotnost naizgled strogoj fasadi. Uostalom, turistima je vidljiv samo vrt pa iako je vrt iznimno lijep, prava se priča ipak krije negdje iza *mira*. Moji su se posjeti Braču u nedoba prorijedili, gotovo da ih ni nema, ali ni u ljetnoj vrevi nikad se teti Franki nisam uspio skriti. Uvijek joj glava proviri iza pitara, prene me doviknuvši *A si duošo, lipi*

muoj, a ja se, promatrajući kako ju je starost donekle ublažila, pitam je li dobro, je li sad napokon malo spokojnija jer su joj sinovi i unuci dobro i pitam se koliko ju je život umorio. Nikad je ne pitam, samo se pitam.

A pitam se bogme kako vrlo kolumnistička pera našega naroda (kad narodnosti nacionalnim manjinama postadoše) tumače književni rad pojedinih velikih pisaca. Nedavno je, naime, umro Mirko Kovač, čija sam djela (pogotovo ona koja se odnose na moju pradomovinu istočnu Hercegovinu) počeo otkrivati tijekom studija. Ne kanim vas zlostavljati književnom raščlambom njegovih djela, ali me uvijek oduševi kako jugonostalgija bukne negdje iz dubina duše pojedinih naših kolumnista. Miljenko Jergović tako piše o Andrićevu i Kovačevu jeziku kao vrjednijemu „od svega iskazivog blaga Hrvata i Srba“, pa obojici zahvaljuje „i nek se hvala čuje dok je ovoga jezika.“ Jurica Pavičić pak tvrdi da se divi tomu njemu stranom jeziku i napominje da je Kovač pisao jezikom čije međe kreću od Ogulina, a završavaju na Prokletijama. I sad se ja pitam što li je to trulo u tintari mojoj Bračkoj i je li moguće da toliku sličnost ne vidim. Zanemarimo sad činjenicu da i istočno od Ogulina ima čakavaca, da su Hrvati i Bošnjaci zapadno od rijeka Neretve i Bosne uglavnom ikavci, da je među Srbima istočno od Drine podosta ekavaca, da među njima ima i staroštokavaca (onih koji naglašuju *jedan*) i novoštokavaca (onih koji naglašuju *jedan*), a da je dio govornika tih naizgled istovjetnih dijalekata negdje

oko Prokletija (valjda jer je to brdsko-planinsko područje) čak izgubio većinu padeža. Uzmimo za primjer samo štokavce (i)jekavce. Čini li se samo meni da se govor Baš-čaršije i Straduna ponešto razlikuju? Mislite li uistinu da bi se Sandžaklije i istočni Neretvani u tren oka sporazumjeli te da imaju zajedničke književne i kulturne uzore? I dan-danas se prepričavaju zgone o tome kako su Šumadijci dolazili „na naše more“ na kojemu je „uvek duvao neki vetar koga domaći zovu bonaca“, da se „jelo ribu koju meštani zovu gradele“ i „pilo vino koga se zove bevanda“. „Romanska šporkica“ koju Jurica Pavičić suprotstavlja hrvatskomu štokavskom standardu njegovim je sastavnim dijelom jer je sastavnim dijelom hrvatske kulture, a nije dijelom drugih standarda izniklih na štokavskoj osnovici. Čak i kad koju romansku riječ ne smatramo standardnojezičnom, poznato nam je iz kojega okruženja, da ne rečem *regiona*, potječe. Tako *saket patata* sigurno ne ćete zaiskati u Novome Šeheru, a epitet *tovare jedan* Babogredac sigurno ne će uputiti svojemu susjedu koji mu nije donio obećanu kulenovu seku. E sad zamislite kolika je mogućnost da nešto takvo čujete u Novome Pazaru ili Pustoj Tušimlji! Još da je 1452. pa da na Sandžaku postoje dubrovačke kolonije, koji bi Dubrovčanin mogao ondje i zalutati, ali danas su moguća samo suprotna migracijska kretanja. Tako se jadni Amo, negdje od Krnje Jele kod Sjenice, uoči Domovinskoga rata *obreo* sa stokom na padinama Žabe. Jadnik nije mogao nazad na Sandžak dok rat nije završio. Možda je on iz rubnih dijelova Neretvanske krajine prenio riječi *brujet* i *lukoć*, pa ako ih koji pisac iz tih krajeva upotrijebi, bit će to krunski dokaz da su Neretvani podrijetlom Sandžaklije i da je sve to naše. Budući da su oba kolumnista

ujedno i književnici, trebali bi znati da veliki pisci ne nadilaze samo narode (rekli bi oni nacije), nego i ideologije i političke sustave te da ih se ne treba vazda loviti za riječ. Rekao je Mirko Kovač i da najbolje pliva u hrvatskome moru, ali bilo bi preplošno, prebezobrazno prema samomu piscu da ga se na temelju te rečenice svrstava kao što ga sad pojedinci slave kao barda nepostojeće književnosti Hrvata, Srba i koga im se još prikvači. Da je bilo književnika čiji se opus po različitim kriterijima mogu istodobno svrstati u hrvatsku i srpsku književnost, jest, ali hrvatskosrpska književnost ne postoji niti je ikad postojala. Nju nisu zagovarali ni komunisti za razliku od Miljenka Jergovića koji se, gle čuda, u 21. st. obratio na hrvatosrpstvo. Lijepo je biti rodonačelnikom jedne književnosti, ali se bojim da će joj biti i posljednji pisac.

Eto i za kraj neretvanska *fraška* jer sam ovih dana (evo sad vi koji imate običaj dojavljivati mjerodavnima obavite svoj posao) u Neretvi. Susretoh tako Panonskoga Mornara, prenijeh mu kamo sam sve putovao ovoga i posljednjih ljeta, a on me upita kako ću se skitati i snimati kad jednom budem imao obitelj. „Kupit ću kamp-kućicu“, sinu mi odmah u tintari bračkoj.

Domagoj Vidović,
Hrvatsko slovo, 30. kolovoza 2013.